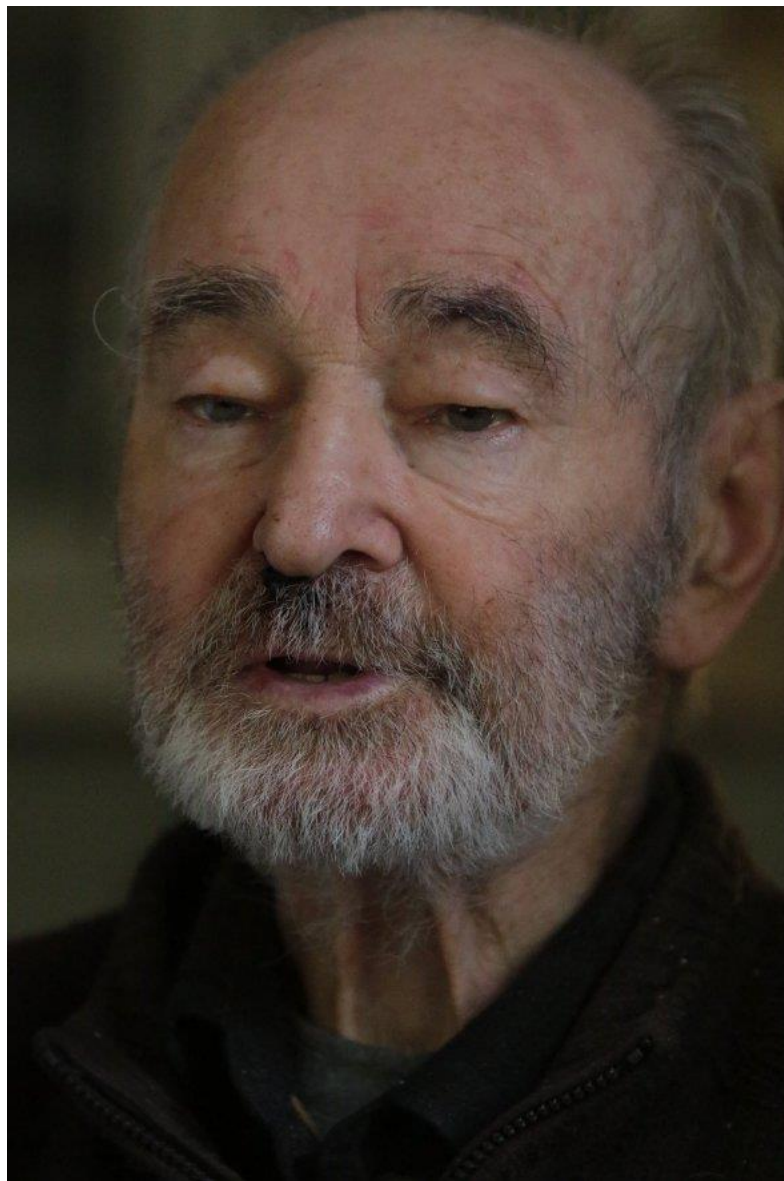

ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
імені Івана Боберського

Серія

„Наукова і спортивна спадщина ЛДУФК імені Івана Боберського”

**ЛЕГЕНДАРНИЙ ДИСИДЕНТ
ВАЛЕНТИН МОРОЗ
(1936-2019)**

Львів
2019

Серія
„Наукова і спортивна спадщина ЛДУФК імені Івана Боберського”
Започаткована 2017 року

Легендарний дисидент Валентин Мороз (1936–2019) [Електронний ресурс] / уклад. Ірина Свістельник. – Львів : [б. в.], 2019. – 28 с. (Серія „Наукова і спортивна спадщина ЛДУФК імені Івана Боберського”).

До покажчика увійшли відомості про українського історика, одного з представників українського національного руху, політв'язня і дисидента, символу української національної ідентичності в часи СРСР – Валентина Яковича Мороза, який викладав історію України у Львівському державному університеті фізичної культури імені Івана Боберського.

ПЕРЕДМОВА

До покажчика увійшли опубліковані праці Валентина Яковича Мороза.

Покажчик складається з таких розділів:

- Життєпис В. Я. Мороза.
- Хронологічний покажчик наукових праць.
- Публікації про В. Я. Мороза.
- Світлини.

У покажчику дотримано хронологічний характер розміщення опублікованих праць у прямій послідовності. В межах одного року матеріал розміщено за алфавітом назв. Бібліографічний опис здійснено відповідно до чинних державних стандартів щодо складання та оформлення бібліографічних покажчиків.

ВАЛЕНТИН ЯКОВИЧ МОРОЗ

(15 квітня 1936 – 16 квітня 2019)

Народився 15 квітня 1936 року в селі Холонів на Волині. Закінчив історичний факультет Львівського державного університету імені Івана Франка, навчався в заочній аспірантурі.

Працював завучем та учителем в школі, а з 1964 року викладав історію у Луцькому державному педагогічному інституті імені Лесі Українки, а згодом в Івано-Франківському педагогічному інституті.

У вересні 1965 року заарештований та засуджений за статтею 62 КК Української РСР (антирадянська агітація) до 4 років таборів. Покарання відбував у Мордовії.

1969 року звільнений, а у червні 1970 року заарештований удруге і засуджений на 14 років позбавлення волі: шість років спецтюрми, три роки таборів особливого режиму і п'ять років заслання.

У 1979 році після 5-місячного голодування, під тиском світової громадськості, радянська влада змушена була обміняти Валентина Мороза та ще чотирьох дисидентів на двох радянських агентів КДБ. Це відбулось в аеропорту імені Кеннеді у Нью-Йорку.

Жив у США та Канаді, викладав у Гарвардському університеті, видавав журнал „Анабазис”, вів радіопрограму в Торонто.

У квітні 1990-го року повернувся в Україну.

З 1997-го року постійно жив у Львові, викладав у Львівському державному університеті фізичної культури імені Івана Боберського.

Доктор Honoris Causa Державного коледжу Джерсі, член Української Могилянсько-Мазепинської академії наук (1980), Міжнародної славистичної асоціації „Добро слово” (1989), член об'єднання українських письменників „Слово”. Почесний громадянин Волині (2017).

Нагороджений орденом „За заслуги” III ступеня (2009).

ХРОНОЛОГІЧНИЙ ПОКАЖЧИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

1971:

1. Мороз В. Из творчості В. Мороза / Валентин Мороз // Укр. вісник – Лондон, 1971. – С. 40–44.
2. Мороз В. Серед снігів / Валентин Мороз. – Сідней, 1971. – 31 с.
3. Moroz V. Among the shows. – London, 1971. – 64 p.
4. Moroz V. Report from the Beria reservation. – Sydney, 1971. – 24 p.

1974:

5. Мороз В. Бумеранг / Валентин Мороз. – Париж ; Торонто, 1974. – 303 с.

1975:

6. Мороз В. Есеї, листи й документи / Валентин Мороз // Сучасність. – 1975. – С. 287.

1977:

7. Moroz V. Chronique de la resistance. – Paris, 1977. – 226 p.

1980:

8. Мороз В. Тверді мелодії : зб. творів і виступів Валентина Мороза на Волині / Валентин Мороз. – Клівленд : Анабазис, 1980. – 202 с.

1981:

9. Мороз В. Зелене дерево Антонича / Валентин Мороз // Сучасність. – 1981. – Число 2. – лют. – С. 28–32.

1982:

10. Мороз В. Лекції з історії України / Валентин Мороз. – Торонто, 1982. – 128 с.

1992:

11. Мороз В. Україна в двадцятому столітті / Валентин Мороз. – Тернопіль, 1992. – 128 с.
12. Горіти надзвичайним світлом ... // Ю. Липа. Призначення України / передм. В. Мороза. – Львів : Просвіта, 1992.

1993:

13. Мороз В. Петро Болбочан / Валентин Мороз, Оксана Вацеба // Український час. – 1993. – № 2. – С. 72–76.

1994:

14. Мороз В. Я. Галицький спорт – джерело військового духу й доблесті / В. Я. Мороз // Спорт і національне відродження : тези доп. Всеукр. наук. конф. – Львів, 1994. – С. 56–58.

15. Мороз В. У пошуках Пана. Медитації на тему Ортеги-і-Гассета / Валентин Мороз // Республіканець. – 1994. – № 3/4.

16. Мороз В. Україна в 60-ті роки / Валентин Мороз // Всесвіт. – 1994. – № 9–12.

17. Moroz V. Instead of a final Statement. – Munchen, 1994. – 122 p.

1997:

18. Мороз В. Націоналізм ХХІ століття : виступ на ювілеї 60-річчя у Львові / Валентин Мороз. – Львів : Сурма, 1997. – 23 с.; іл.

1998:

19. Мороз В. Радіостанція ОУН-УПА „Вільна Україна” (кодова назва „Афродита” / Валентин Мороз // Визвольний шлях. – 1998. – № 3. – С. 307–315.

2000:

20. Мороз В. Галицький газават 1919-го / Валентин Мороз // За вільну Україну. – 2000. – 31 жовт. – С. 4–5.

2003:

21. Мороз В. Історія спорту та історія війська в українській традиції – паралелі і взаємозалежності / В. Мороз // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту : зб. наук. пр. / за ред. С. С. Єрмакова. – Харків, 2003. – № 15. – С. 74–78.

22. Мороз В. Мойсей і Датан (уривок) / Валентин Мороз // Розбудова держави. – 2003. – № 1/4. – С. 33–44.

2005:

23. Мороз В. Я. Україна у двадцятому столітті : монографія / В. Я. Мороз. – Львів, 2005. – 656 с.

2008:

24. Мороз В. „Наркоманія” втраченої державності / Валентин Мороз // Вісті комбатанта. – 2008. – Число 2. – С. 51–58.
25. Мороз В. Українізація / Валентин Мороз // Вісті комбатанта. – 2008. – Число 3. – С. 62–70.

2009:

26. Мороз В. Україна у ХХ столітті: українізація / Валентин Мороз // Вісті комбатанта. – 2009. – Число 1 (257). – С. 56–60.
27. Мороз В. Україна у ХХ столітті: політичні партії в Західній Україні у 1919–1929 рр. / Валентин Мороз // Вісті комбатанта. – 2009. – Число 2 (258). – С. 72–74.
28. Мороз В. Україна у ХХ столітті : советофільство / Валентин Мороз // Вісті комбатанта. – 2009. – Число 3 (259). – С. 81–83.

2010:

29. Мороз В. Сталін і колективізація / Валенти Мороз // Вісті комбатанта. – 2010. – Число 3. – С. 52 – 59.
30. Мороз В. Створення організації українських націоналістів / Валентин Мороз // Вісті комбатанта. – 2010. – Число 1. – С. 51–55.
31. Мороз В. Створення організації українських націоналістів / Мороз В. // Вісті комбатанта. – 2010. – Число 2. – С. 43–48.
32. Мороз В. Україна у ХХ столітті. Етап перший, 1900-1920 рр. / Валентин Мороз. – Вид. 2-ге. – Львів : Астролябія, 2010. – 496 с.

2011:

33. Мороз В. Я. Сталінська конституція та створення “нового класу - совбуржуазії” / Мороз В. Я. // Вісті Комбатанта. – 2011. – Число 1. – С. 50 – 54.
34. Мороз В. Я. Пацифікація в Галичині : Україна в ХХ ст. / Мороз В. Я. // Вісті Комбатанта.– 2011. – Число 2. – С. 58 – 62.
35. Мороз В. Я. Галичина після пацифікації : Україна в ХХ ст. / Мороз В. Я. // Вісті Комбатанта. – 2011. – Число 3. – С. 61 – 65.

36. Шеремет О. Дитина неба : поезії / Олена Шеремет ; вступне слово В. Мороз, Ю. Петришин, І. Ріпак. – Львів, 2011. – 30 с.

2012:

37. Мороз В. Україна у двадцятому столітті. 1920–1953 рр. / В. Мороз. – Львів : Ліга-Прес, 2012. – Кн. 2. – 206 с.
38. Мороз В. Карпатська симфонія / Валентин Мороз // Вісті Комбатанта. – 2012. – Число 4. – С. 69–71.
39. Мороз В. Процеси ОУН у Львові та Варшаві / Валентин Мороз // Вісті Комбатанта. – 2012. – Число 4. – С. 71–78.
40. Мороз В. Українська Повстанська Армія / Валентин Мороз // Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів : [зб. наук. ст.]. – Львів, 2012. – Вип. 2. – С. 81–96.

2013:

41. Мороз В. Голодомор 1932–1933-го / Валентин Мороз // Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів : [зб. наук. ст.]. – Львів, 2013. – Вип. 3. – С. 21 – 29.

2014:

42. Мороз В. Україна у ХХ столітті / Валентин Мороз. – Вид. 3-тє. – Львів : Ліга-Прес, 2014. – 653 с.
43. Мороз В. Ще і ще про Шевченка – у рік двохсотлітнього ювілею : есе / Валентин Мороз // Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів : [зб. наук. ст.]. – Львів, 2014. – Вип. 4. – С. 44 – 47.

2016:

44. Мороз В. Україна у двадцятому столітті. 1953–2000 рр. – Львів : Ліга-Прес, 2016. – Кн. 3. – 188 с.
45. Мороз В. Україна обрала державницький шлях назавжди / Валентин Мороз // Гомін Волі. – 2016. – С. 2
46. Мороз В. Шестидесяті роки в Україні / Валентин Мороз // Гуманітарні дисципліни у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів : [зб. наук. ст.]. – Львів, 2016. – Вип. 5. – С. 161–169.

47. Мороз В. «Три українські спроби» в трилогії історика Валентина Мороза «Україна у двадцятому столітті» / В. Мороз, Я. Тимчак, А. Сова // Шлях Перемоги. – 2016. – С. 1.

ІНТЕРВ'Ю

ВАЛЕНТИН МОРОЗ: „Україну загнати в російську клітку вже неможливо”

Джерело: Націоналістичний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу:
<http://ukrnationalism.com>

Розмовляла: Христина Парубій, 5 червня 2014 року

Про сучасну політичну ситуацію, проблеми сепаратизму і перспективи виходу України з кризи розмовляємо з українським істориком, політологом, багатолітнім політ'в'язнем радянської системи Валентином МОРОЗОМ.

– Пане Валентине, як Ви оцінюєте ситуацію, яка нині склалася в Україні?

– Я б її розглядав у різних вимірах. Нині Москва веде неоголошену війну і це нормальна річ. Жодна імперія не хоче віддавати свої колонії. Так було і буде. Для прикладу наведу римські часи. Коли Рим втратив Британію та Галлію, вони теж думали, що рано чи пізно знову заженуть ці країни у свою клітку, та цього не сталося. Рим вже ніколи не панував на французькій та англійській територіях. Тож те, що робить Путін – не новина. Мені пригадується думка, яку у 1919 році висловив Троцький: «втратити Україну, значить втратити голову». Він добре розумів, що таке Україна. Після нього ще лунали думки: «хто володіє Україною, той володіє Європою».

За нашу державу завжди була боротьба. Москва дуже не хоче, аби Україна вискочила із їхньої клітки. У XIX столітті навіть панувала теорія, що України немає, її вигадали німці, аби нашу багатющу землю відділити від єдиної, нероздільної Росії. Тому, я вважаю, така ситуація є природною. Нині у Володимира Путіна імперська шизофренія. Та я переконаний, йому не вдасться розділити Україну. Проти цілого світу війну ніхто ніколи не виграє. Як історик, я вважаю: в московській імперії було дві величини: перша – Україна, стратегічна і вигідна, а друга – Сибір. Україну вони вже втратили. Російський президент хотів виграти війну в Києві. Та люди перестали боятися смерті. Так, він виграв бій в Криму, однак донбасівці уже не ті. Росія знову хоче Україну загнати у свою клітку, та це вже неможливо.

– На Вашу думку, як далеко Москва може зайти у своїх зазіханнях?

– Нині усі події відбуваються лише у Луганській та Донецькій областях. Думаю, далі це не пошириться. Я так розумію, на Донеччині та Луганщині діють банди чеченців, туркменів, вірменів та інших найманців, котрих підслала Москва. Я не дуже вірю у надприродну силу, та якось чув думку екстрасенса, котрий сказав, що то все спиниться на межі Донецької та Дніпропетровської області. Я ж собі згодом подумав: дійсно, у Дніпропетровській області є «Правий сектор» і він спинить їх.

– Чи можливо було спрогнозувати, що у XXI столітті Росія почне агресію проти усього світу?

– Я вважаю, що завжди сильніший буде імперіалістично поводитись проти слабшого. Так завжди було і буде. Для прикладу наведу Литву. Як Ви знаєте, Литва одна з перших відділилася від СРСР ще у 1990 році. Так ось, я чув інтерв'ю з першим міністром оборони Литви. Він розповідав, що Москва тоді робила те ж саме, що нині творить в Україні. Литовець зазначив: нам допоможуть у цій боротьбі, але коли ми самі будемо захищатись. Українська земля дуже багата і завжди якийсь агресор буде пхатися до нас. Коли я ще вчився у дев'ятому класі, у підручнику з економічної географії було зазначено, що Україна – унікальна зона. Таких унікальних,

економічних, стратегічних зон є лише дві в світі: Україна і район великих озер на кордоні Америки і Канади. Звичайно ж, згодом це прибрали, аби не збуджувати гордість в українців.

– А що Ви думаєте про українську армію?

– До прикладу, у Радянському союзі мілітаризм був страшний. Тоді була величезна армія і затрачені великі кошти на неї. На мою думку, з 1945 до 1989 року велась третя світова війна, адже Москва завоювала пів світу, у тому числі Ефіопію, Кубу, Анголу, Мозамбик та Ємен. Та коли напала на Афганістан, ця нація зробила диво. Вони не лише розбили московських окупантів на своїй землі, але й спричинили розвал СРСР.

Чужий завжди намагається руйнувати армію свого противника. Володимир Путін зробив все можливе, аби дестабілізувати ситуацію. В українській армії роками були люди, вороже налаштовані до України. Російський президент через Януковича знищив українську армію.

Та згодом з'ясувалось, що є така сила, як «Правий сектор» та Самооборона Майдану. Вони дуже швидко організувалися і тепер воюють. Нині на усій східній Україні йде процес українотворення. Я не здивуюся, якщо невдовзі ми почнемо боротися за Кубань.

– Чи зважиться Москва на пряме вторгнення в Україну?

– А я вважаю, що це й є пряме вторгнення. XXI століття приречене на націоналізм. Адже найбільша проблема сучасного світу – перенаселення землі. Населення стає все більше і більше, а ми ж не будемо жити на Марсі. Буде люта боротьба за землю між різними народами. А тим більше за такий ласий шматок, як Україна. Та й за неї потрібно боротися. Російські війська вже є на території Донецької та Луганської області. Однак, як на мене, все залежить від ситуації. Найбільша пані світу – ситуація. Бог від неї не залежить, а всі інші – залежать. Ми залежали від московської нафти та газу, а от нині вже домовились зі Словаччиною про їх постачання. Після цих подій країна цілком вискочить із московської клітки.

– А Кримський півострів...

– Автономна Республіка Крим залежить від того, хто на континенті. Крим – це півострів, а континент на півночі – Україна. Якщо в Україні панувала Москва, то Крим був російським, але ж нині маємо українську владу тож Крим автоматично повинен бути українським.

– Де-факто нині іде неоголошена війна Росії проти України. Багато називають її війною нового типу чи гібридною. А як її трактуєте Ви?

– Я б не називав цю війну гібридною. Це звичайна російська агресія. Там немає сепаратистів. Це російські найманці, котрі воюють за гроші проти українців.

– Як Ви вважаєте, що може зупинити Росію?

– Лише наша сила. Мені здається, що вже протягом останніх днів наші війська перейшли у наступ, вони атакують. Думаю, вибори багато чого змінили. Люди гинуть з обох боків, та, мені здається, у ворогів жертв більше.

– Ви згадали за вибори, які відбулися нещодавно. А що Ви думаєте про нашого нового очільника Петра Порошенка?

– Бачте, я п'ятнадцять років без виїзду прожив серед англосаксів. І вони мене багато навчили. Я думаю, демократія – найменше лихо. Нічого кращого від неї не придумати. На минулих виборах найменше лихо була Юлія Тимошенко. Нині Петро Порошенко виявився успішнішим. Те, що Україна вибрала президента у першому турі, дуже показовий результат, оскільки нині триває боротьба за територію, за живу землю. Знаєте, я думаю, якщо йому вдасться нас відмежувати від російського газу, то він увійде в історію. От тоді Путін буде мати великий клопіт.

– Цікавить Ваша думка як історика: що чекає на Україну в майбутньому?

– Між сусідами завжди є ворожнеча і це природно. Україна, як геополітична одиниця, вже не зникне з мапи світу. Як будуть невдачі, трохи зменшимося, буде навпаки – ще й Кубань візьмемо. Адже на Кубані українське населення не зникло, генетика не зникає, вона велика річ. Гетьман Виговський колись висловив влучну думку: кордон України буде там, куди досягне козацька шабля. Між сусідами завжди будуть сварки. Ще з римських часів відома така приказка: товаришуй не з сусідом, а через сусіда. Бо той, що через сусіда, буде твоїм союзником. Однак я бачу, що Путін вже в Криму має проблеми, зокрема знищений туристичний сезон в Криму. Та невдовзі він буде мати ще серйозніші проблеми.

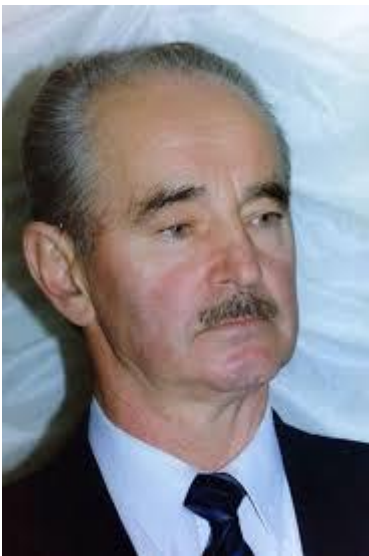
ПУБЛІКАЦІЇ ПРО В. Я. МОРОЗА:

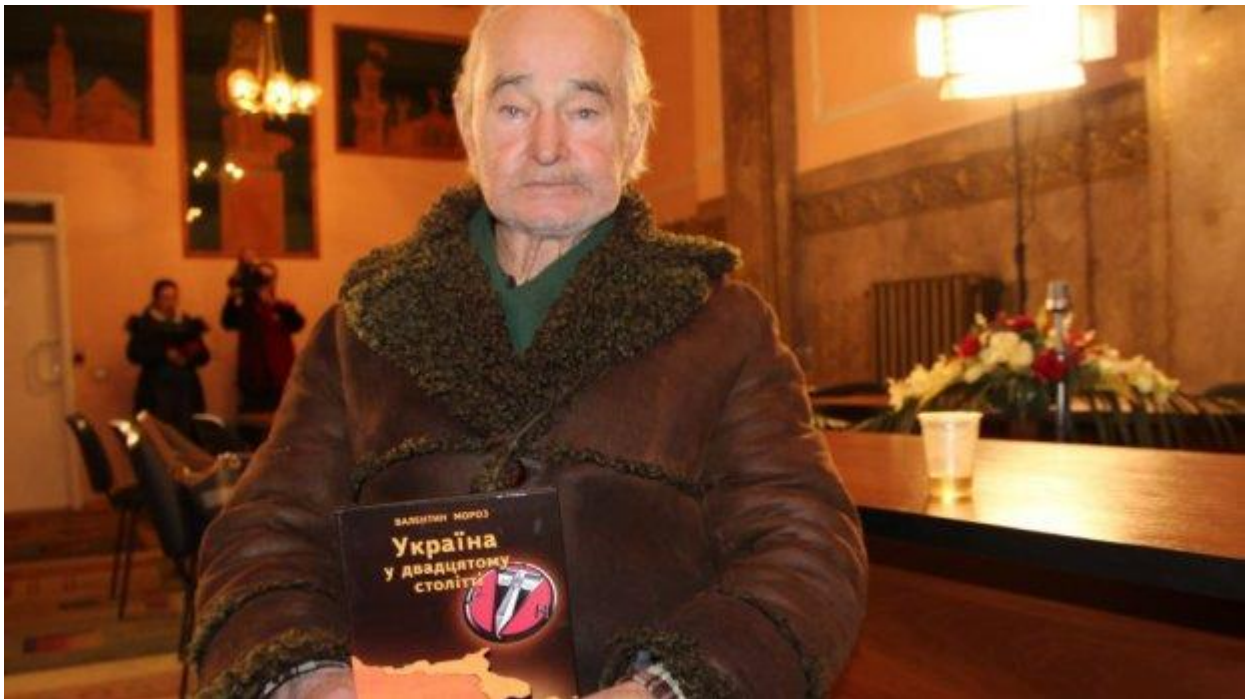
1. Білокінь С. І. Мороз Валентин Якович [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України: Т. 7: Мі-О / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. – Київ : Наукова думка, 2010. – 728 с.: іл. – Режим доступу: http://www.history.org.ua/?termin=Moroz_Val
2. Біобібліографічний покажчик наукових праць провідних учених, видатних спортсменів Львівського державного університету фізичної культури (1946–2010) : наук. вид. : у 2-х т. / уклад. Ірина Свістельник. – Львів : ЛДУФК, 2011. – Т. 2. – С. 5–8.
3. Захаров Б. Нарис історії дисидентського руху в Україні (1956–1987) / Б. Захаров ; Харківська правозахисна група. – Харків : Фоліо, 2003. – 144 с.
4. Касьянов Г. Незгодні: українська інтелігенція в русі опору 1960-80-х років / Георгій Касьянов. – Київ : Либідь, 1995. – 224 с.
5. Кафедра гуманітарних дисциплін // Львівський державний університет фізичної культури (1946–2016) : попул. енцикл. / авт. кол.: Ф. Музика [та ін.] ; за заг. ред. Є. Приступи. – Львів : ЛДУФК, 2016. – С. 64–66.
6. Кафедра гуманітарних дисциплін // Львівський державний університет фізичної культури : попул. довід. / авт. кол.: О. Полянський, М. Линець, І. Свістельник ; за заг. ред. Є. Приступи. – Львів : ЛДУФК, 2011. – С. 86–87.
7. Овсієнко В. Покіс / В. Овсієнко // Самостійна Україна. – 1992. – № 2(23). – С. 2–3.
8. Овсієнко В. В. Світло людей : мемуари та публіцистика : у 2 кн. / В. В. Овсієнко. – Харків : Харківська правозахисна група ; Київ : Смолоскип, 2005. – Кн. 2. – 352 с.
9. Мороз Валентин Якович [Електронний ресурс] // Вікіпедія. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/>

10. Мороз Валентин Якович [Електронний ресурс] // Дисидентський рух в Україні. – режим доступу: <http://museum.khpg.org/>
11. Мороз Валентин Якович [Електронний ресурс] // Енциклопедія історії України. – Режим доступу: <http://resource.history.org.ua/>
12. Мороз Валентин [Електронний ресурс] // Український Центр. – Режим доступу: <http://www.ukrcenter.com/>
13. Мороз Валентин Якович [Електронний ресурс] // Вікіцитати. – Режим доступу: <https://uk.wikiquote.org>
14. Мороз Валентин Якович // Львівський державний університет фізичної культури (1946–2016) : попул. енцикл. / авт.. кол. : Ф. Музика [та ін.] ; за заг. ред. Є. Приступи. – Львів : ЛДУФК, 2016. – С. 345–346.
15. Про Валентина Мороза [Електронний ресурс] // Українська Гельсінська спілка з прав людини. – Режим доступу: <https://helsinki.org.ua/>

СВІТАНИ:

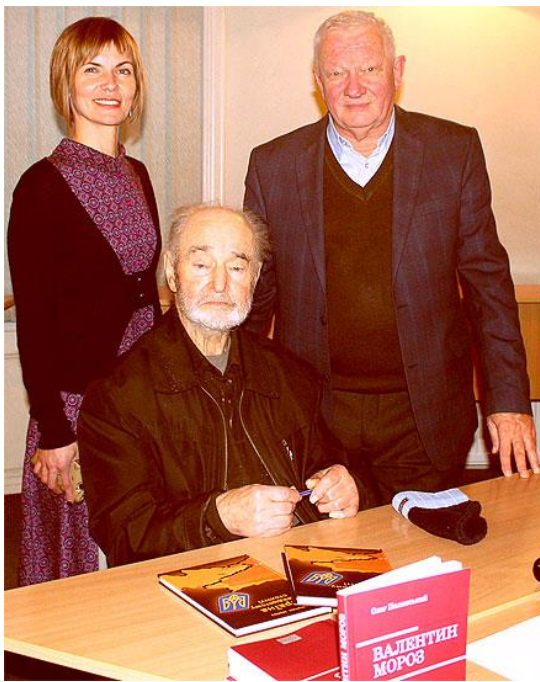

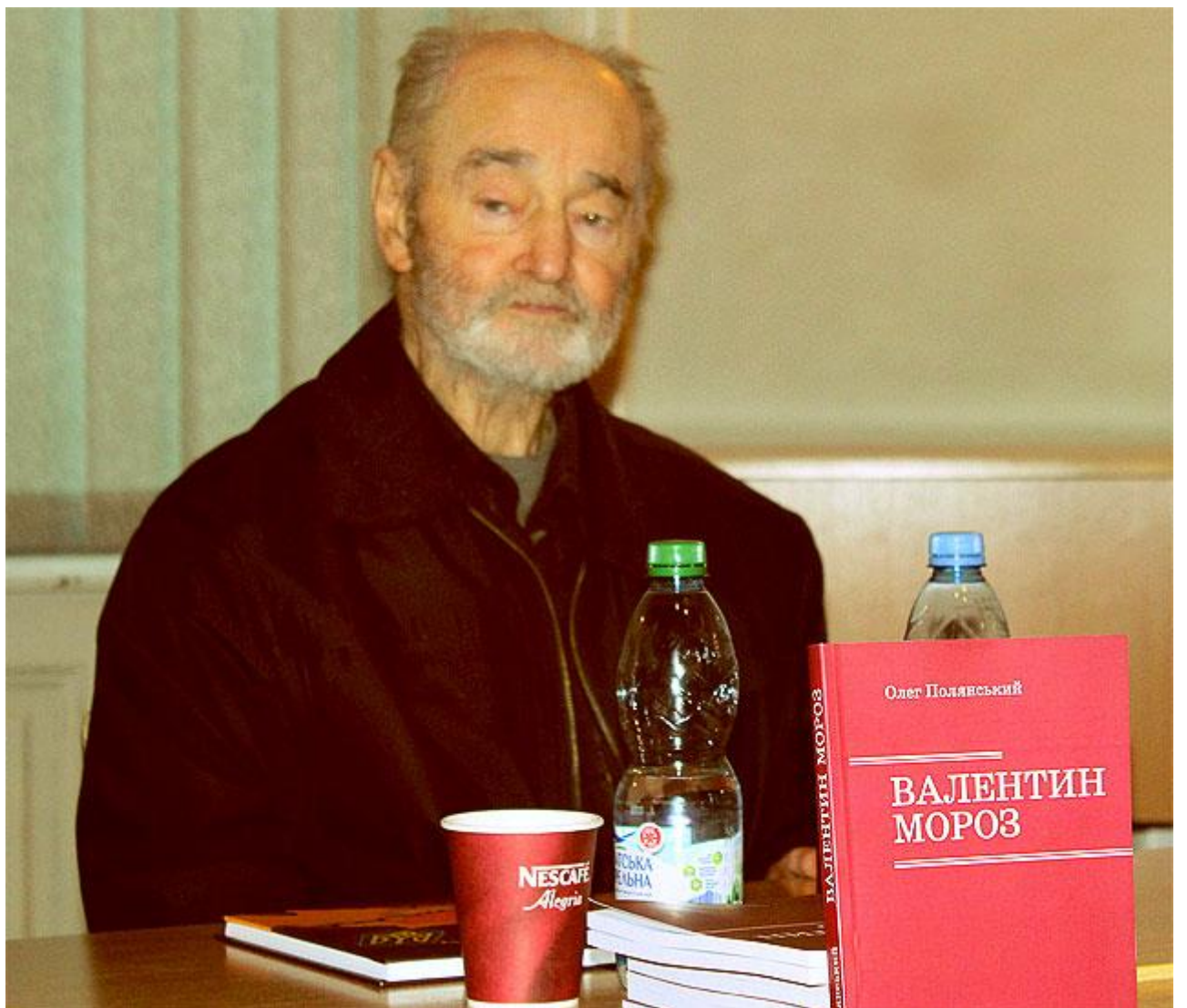
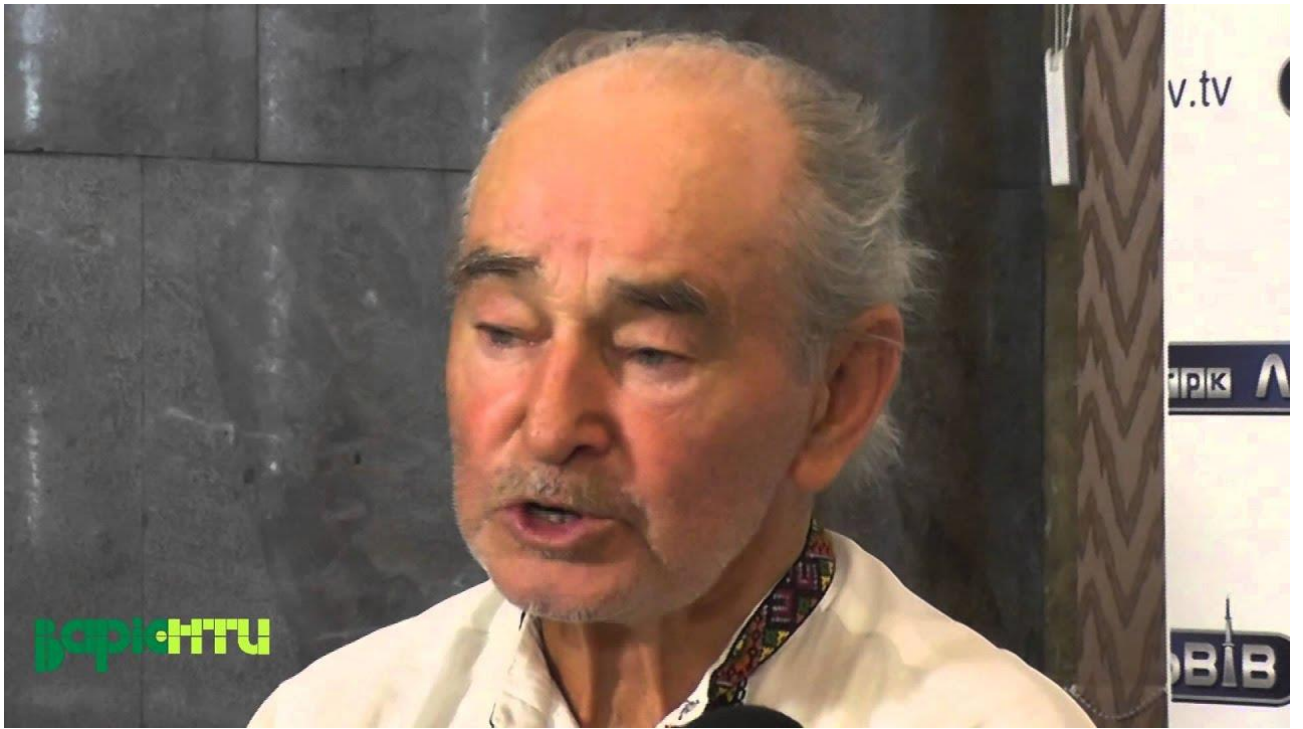

"НЕ РЕВНОЩІ БУВАЮТЬ ПІСЛЯ ЗРАД, А ЗРАДИ – ПІСЛЯ РЕВНОЩІВ" 38

Макс ЗАРХІМ, ресторатор

Тижневий журнал по-українськи

№ 29 (432) 26 липня 2018

Україна

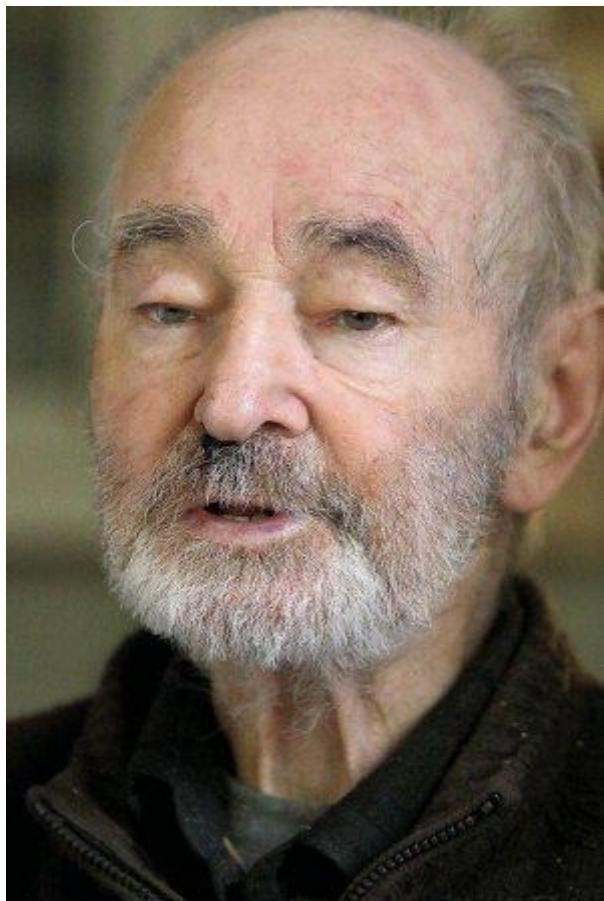
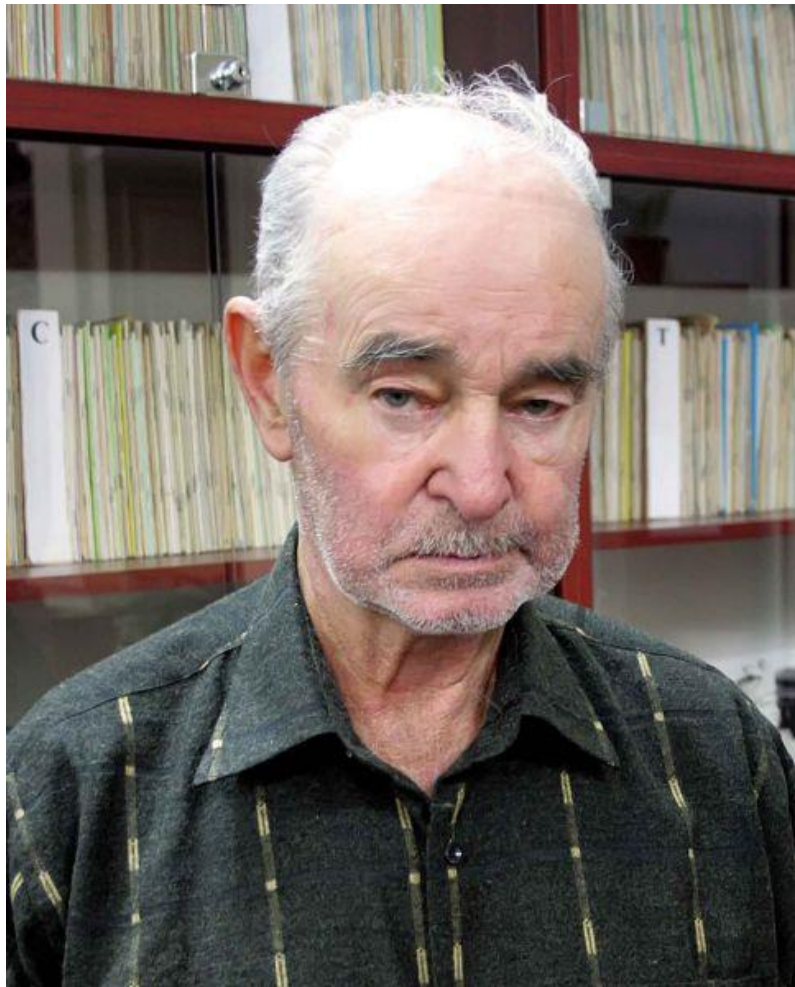
**ІМПЕРІЯ РОЗПАДЕТЬСЯ.
ВІДДІЛЯТЬСЯ ТАТАРИ, БАШКИРИ, СИБІР.
КУБАНЬ –
МИ ЗАБЕРЕМО 41**

Валентин МОРОЗ, радянський політв'язень, історик

У БОЙКА ЧИ РАБНОВИЧА НЕМАЄ ЖОДНИХ ШАНСІВ, НАВІТЬ ЯКЩО ВИГРАЮТЬ ВИБОРИ 8 ПІСНІ ОЛЕГА ВІСНИЧКА ВІСДАЮТЬСЯ В МОЗОК ЗНАЙОМИМИ ОБРАЗАМИ, МІНАЮЧИ ВІТІПЕКТ 20 БУДЬ-ЯКИЙ НЕЧІСНИЙ ПОЛІТИК В УКРАЇНІ У ПІДСУМКУ - ПРОРОСІЙСЬКИЙ 31 У ВІДПУСКУ ХОДИЛИ РАЗ НА ТРИ РІВНЯ, АЛЕ ЗРАДУ НА ШІСТЬ МІСЯЦІВ 48 ЗНОВУ ВИРІЗАЛИ СІМ'Ю СЕРЕБ. ПРИНЕСЛИ ГОРІЛКУ, ХУВИШИ ЙОГО, ГУЛЛАМІ ГВАЛТУВАЛИ ДРУЖИНУ В ДОЧКУ 56

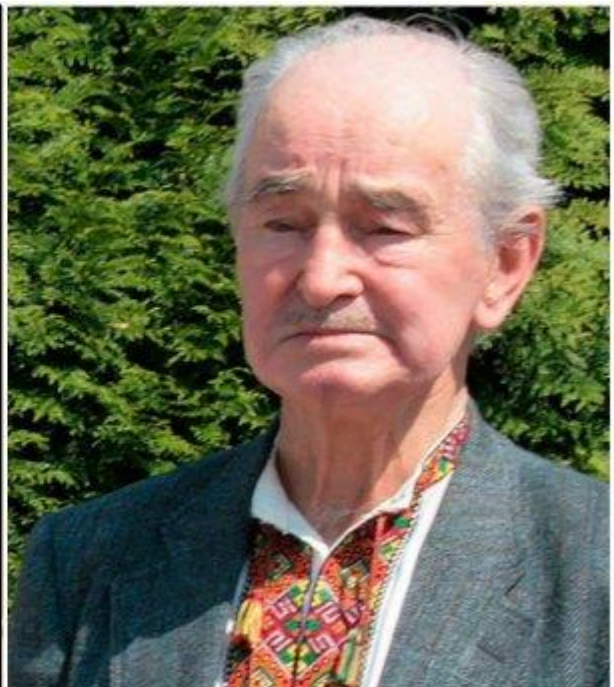

НАУКОВЕ ВИДАННЯ
Серія
„Наукова і спортивна спадщина ЛДУФК імені Івана Боберського”

ЛЕГЕНДАРНИЙ ДИСИДЕНТ
ВАЛЕНТИН МОРОЗ
(1936–2019)

Укладач – Ірина Свістельник